

Je však nutné dodat, že Liessmann nedochází v žádné z těchto kapitol k závěrečnému vyřešení své otázky. Zda lze skutečně najít ono místo, ze kterého by bylo možno pohlížet na mechanismy našeho myšlení a nebýt jimi samotnými ovlivněni. Stále však zůstává pro Liessmanna otevřený problém, co když nakonec i to amorální je jen dalším rafinovaným trikem morálky. Stejně jako Nietzsche si tím autor není jist. A stejně jako on je v tomto případě mnohoznačný.

V čem autor své čtenáře však plně přesvědčuje, je jeho suverenita, s kterou se pohybuje na půdě mnoha filosofických problémů. Liessmannovy interpretace nejenže mají hloubku, ale jsou

nadmíru inspirativní. Plní tím svůj slib z úvodu, nepsat historické pojednání, ale společně se s Nietzsem zamýšlet. Autorovi by bylo možno namítnout, že zmíněné exkurzy jsou místy příliš vzdálené tématu. Výhodou však je, že jsou připojeny volně a nic nebrání čtenáři přeskočit dále k Nietzscheho statím, ve kterých se ukazuje hlavní linka knihy.

Filosofie zakázaného vědění je nadmíru zajímavá kniha, ale předpokládá čtenáře, který nejenže se bude alespoň základně orientovat v Nietzscheho filosofii, ale také bude ochoten přistoupit na Liessmannův specifický styl psaní.

Petr Jiráček*

ŘEPA, Milan (2014): *Moravané, Němci a Rakušané. Vlasti moravských Němců v 19. století*. Praha: Historický ústav AV.

Problematika německého obyvatelstva na Moravě se v českém prostředí ještě donedávna netěšila příliš velké badatelské pozornosti. V českém prostředí dosud vzniklo jen několik málo ucelených příspěvků zabývajících se osudem moravských Němců, byť se v posledních dvaceti letech toto téma stává objektem stále větší řady historických výzkumů. Mezi relativně nové publikace pracující s touto problematikou můžeme řadit studii Pavla Cibulky s názvem *Německé politické strany na Moravě (1890–1918)* (Cibulka 2012), dále knihu *Svoboda a demokracie v regionu rakouského impéria* Martina Markela (Markel 2010) či např. práci *Občanská společnost na Moravě* Jiřího Malíře (Malíř 2014). Podstatnou část výzkumu o životě německého moravského obyvatelstva tvoří však i dlouholetá práce dalších českých

historiků a badatelů, na tomto místě jmenujme např. Pavla Kladiwu či Lukáše Fasoru.

Historik Milan Řepa přispívá výčtu již vzniklých publikací svou knihou *Moravané, Němci, Rakušané – Vlasti moravských Němců v 19. století* a částečně tak navazuje na svou předchozí publikaci *Moravané nebo Češi? (2001)* pojednávající o vývoji českého národního vědomí na Moravě v souvislosti s německým vlivem v 19. století. V předkládané publikaci si autor klade otázky týkající se národního vědomí a nacionalismu německého obyvatelstva moravských měst a obcí v průběhu 19. století. Ačkoliv se publikace jeví být a priori historickým textem a autor sám přistupuje k výzkumu spíše jako k „*historické interpretaci než [k] vědeck[é] práci*“ (s. 13), jsou empirické

*Mgr. Petr Jiráček, Katedra filozofie, Fakulta filozofická ZČU, pjirak@kfi.zcu.cz.

poznatky místy konfrontovány s teorií nacionalismu, byť ji není možné jasně označit za explicitně modernistickou či naopak primordiální.

Kritický přístup autora se ve vztahu k publikaci projevil v představení použité metodologie. Nedostatek primárních pramenů (např. deníků, záznamů, korespondencí a jiných zdrojů, které umožňují subjektivní výklad dějin) snižuje předpoklad pochopení kolektivní identity moravských Němců ve smyslu sounáležitosti etnické i kulturní s prostředím německým či rakouským. Další kritickou připomínkou k uchopení identity německo-moravského obyvatelstva je fakt, že i dostupné prameny jako jsou periodika (deníky, týdeníky aj.), časopisy a další zdroje, byly z velké části vytvářeny úzkým okruhem lidí a společenskou elitou, a tak není zcela možné, aby tyto prameny celistvě zachytily smýšlení obyvatel německé Moravy. Otázka kolektivní identity je tak stále otevřeným tématem, které autor v předložené publikaci pouze doplňuje a upřesňuje.

Publikace je tematicky uspořádána do čtyř částí, které jsou dále členěny na jednotlivé kapitoly. Část první zachycuje vývoj německého osídlení moravských měst od jeho počátku do až 40. let 19. století se zaměřením na roli německého jazyka jako jazyka občanské společnosti. Obecný vývoj české a německé státnosti autor doplňuje pojednáním o postavení moravské země v rámci Habsburské monarchie a o zdejším vývoji vlastenectví a patriotismu, který autor představuje prostřednictvím konceptuální analýzy a přístupů různých autorů 18. a 19. století působících v moravském regionu. Kontext doplňuje kapitola věno-

vaná moravskému archivnictví a dějepisectví 19. století.

Ve druhé části publikace autor čtenáře seznamuje s činností občanské společnosti po roce 1848. Reflektuje „Jaro národů“ a jeho přijetí v moravských městech spojené s rozvojem spolkové činnosti. Plynule navazuje související otázkou sloučení tří zemí v jeden stát a následnými reakcemi tisku a občanské společnosti. Pozornost věnuje i následnému vzepětí nacionálních tendencí v souvislosti se svoláním Frankfurtského parlamentu a vzniknuvší ideou velkoněmecké říše, popř. volbou německého panovníka. Kontext událostí opět opírá o názory a příspěvky dobových autorů a občanskou diskusi. Revoluční dění z roku 1848 je nezanebatelné právě pro vznik kolektivní identity moravských Němců, kdy do jejich proti-metternichovského liberálního myšlení pronikly první manifestace českého nacionalismu a vytvořily základ pro odlišné, až sporné názory ohledně společné existence v jedné zemi. Jak ostatně autor sám konstatuje, „*národní vědomí [...] se rodí z kontaktu s jiným nacionalismem*“ (s. 112) – i manifestace české národní identity tak vedla na druhé straně k posílení té německé.

Třetí část publikace tuto myšlenku dále rozvíjí. Autor poukazuje na vznik měšťanské vrstvy liberálně orientovaných a aktivních občanů, kteří položili základ pro ucelenější podobu kolektivní identity, protože se stali nositelem univerzálních hodnot. Od 60. let pak sílilo antagonistické budování německého nacionálního hnutí na Moravě vůči paralelně se formující české identitě. Ve čtvrté části knihy již autor hovoří o institucionální stránce německého nacionalismu, konkrétně o řadě moravsko-německých zájmových spolků a publicistické činnosti. Na přetřes přichází

také otázka rasová, která se v požadavcích německých spolků na Moravě vzácně objevovala v souvislosti s radikálním nacionalismem. Zpravidla však zůstávala potlačena záležitostmi politického a kulturního charakteru, některými spolky byla dokonce otázka arijsství a rasy obecně zcela odmítána.

Konec 19. století se pro moravské Němce nesl již ve znamení silného patriotismu, k čemuž velká část obyvatelstva využívala retrospektivu germánské minulosti, ba i mytologie k posílení německého nacionalismu. Zároveň nezmizelo ani vymezování se vůči českému národnímu hnutí, které bylo ze strany Němců již umocněno přesvědčením o vlastní výjimečnosti: *„Konfliktní situace nastává tehdy, když se pocit výjimečnosti promění ve vědomí nadřazenosti, a zvláště když si takto nabyté vědomí činí ambice na takovém základě organizovat ať už mezilidské vztahy nebo vztahy společenské. To se stalo německému radikálnímu nacionalismu na Moravě na sklonku 19. století. Dospěl k tomu cestou od nekritické, patetické oslavy němečtví, přes přesvědčení o jeho převaze nad jinými kulturami či národnostmi, až k pocitům nadřazenosti nad jinými [...]“* (s. 201–202).

Určitou odchylku od jednotné liberálně-měšťanské kolektivní identity moravských Němců představoval sociálně-demokratický proud, jehož agitace zesílila na konci 90. let 19. století, ale i zde byla přítomna silná vazba na Německo, ačkoliv se hnutí formovalo spíše jako internacionální než nacionální. Koherenci kolektivní identity pak částečně dotvářela křesťanská víra. Moravští Němci každopádně po celé 19. století cítili sounáležitost s Rakouskem a to v souvislosti se státem, ale zároveň se cítili být i Němci, a to jazykově, et-

nicky a kulturně. Velkoněmecký nacionalismus se tak stal opěrným bodem nacionalismu moravsko-německého.

S ohledem na využití teorie nacionalismu autor v závěru knihy poukazuje na důležitost konstruování minulosti, které se během 19. století stalo důležitým nástrojem tvorby identity a národního uvědomění moravských Němců. V tomto procesu však svou roli hrály i dřívější dějiny, na které narazíme v některých kapitolách publikace. Popisem utváření identity moravských Němců se tak autor (jak ostatně sám avizuje v úvodu knihy) pohybuje v prostoru, který svou teorií v sociálních vědách vytvořil Antony Smith. Formování moravsko-německé identity je částečně nahlíženo prizmatem smithovských „ethnies“, etnických jader, čili populacemi, které se vyznačují společným původem a sdílenými soubory kulturních znaků, popř. teritoriem (viz např. Smith 1995) a síla manifestace jejich identity je většinou podepřena činností a úsilím jejich elit.

Předložená publikace se z formálního hlediska vyznačuje bezproblémovým zpracováním a rovněž grafická úprava publikace je pro čtenáře velmi příjemná. Kniha je přehledně a logicky členěna do částí a kapitol, odkazy na použitou literaturu a citace jsou vhodně umístěny v poznámkovém aparátu na každé stránce, což čtenáři značně usnadňuje orientaci v textu. Poznámky příhodně doplňují kontext textu a citované dobové prameny a tisk zároveň představují zajímavý zdroj informací. Publikace přináší zajímavý a v českém prostředí stále potřebný náhled do historie společného formování národní identity Čechů i Němců na českém území. Pro svou informativnost, čtenářskou zajímavost a vysokou úroveň jazykového zpracování je kniha kva-

litním materiálem pro odbornou, ale rovněž i laickou veřejnost.

Další použité zdroje

CIBULKA, Pavel (2012): *Německé politické strany na Moravě (1890–1918): ideje – programy – osobnosti*. Praha: Historický ústav AV.

MALÍŘ, Jiří (2014): *Občanská společnost na Moravě: spolky, strany, elity*. Brno: Matice moravská.

MARKEL, Martin (2010): *Svoboda*

a demokracie v regionu rakouského impéria: politika jihomoravských Němců v letech 1848–1918. Brno: Matice moravská.

ŘEPA, Milan (2001): *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*. Brno: Doplněk.

SMITH, Anthony (1995): *Nations and Nationalism in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.

Sandra Štollová*

LUPTON, Deborah (2012): *Medicine as Culture. Illness, Disease and the Body in Western Societies* (3rd edition). London: Sage.

Deborah Lupton je celosvětově uznanou socioložkou pocházející z Austrálie a v současnosti také dlouhodobou aktivní členkou Australské sociologické asociace. Luptoniny výzkumné zájmy jsou široké a interdisciplinární, přičemž její badatelské práce spadají zejména do oblasti sociologie medicíny, digitálních a mediálních studií, a sociologie těla. Je autorkou zhruba čtrnácti knih a více jak sto třiceti článků a kapitol v různých knihách a sbornících, přesto je v českém prostředí spíše neznámou a zřídka citovanou badatelkou. Sociokulturní dimenze medicíny, veřejného zdraví a těla se staly centrálním zájmem její výzkumné činnosti. Jednou z jejích slavných monografií je *Medicine as Culture* publikovaná již v třetí revidované edici, která otevírá celou řadu nových otázek a oblastí zájmu.

Pohledem na název knihy, znějící v českém překladu „Medicína jako kultura“, můžeme jednoznačně usoudit, že autorka pojednává o vzájemném vztahu těchto dvou konceptů. Konkrétněji, Lupton se v knize věnuje sociál-

ním a kulturním předpokladům, které hrají roli v západní medicíně. Medicína a kultura jsou bezesporu pojmy představující odlišné systémy. Cílem autorky je upozornit na to, jak se liší kulturní představy a očekávání, a jaký dopad má medicína na zdraví a život jedinců ve společnosti. Autorka zdůvodňuje svůj záměr tím, že v medicíně dochází k třesku kultur, tj. perspektiv, lékaře a pacienta, kteří mají odlišné představy o nemoci a odlišnou zkušenost týkající se zdraví a nemoci. Dalšími důvody pro sepsání této publikace bylo pro autorku rozčarování vědeckou medicínou a její rostoucí kritika, zpochybňování medicínských mocí, sekularizace a individualismus. Právě tyto silné paradoxy západní medicíny, odehrávající se v posledních letech, inspirovaly badatelku k zaměření se na sociokulturní dimenze medicíny, které ukazuje na základě propojování odlišných teoretických perspektiv. Kniha je rozdělena do šesti kapitol, a každá kapitola se zabývá odlišnou tematikou pojednávající o medicíně v současné společnosti.

*Mgr. Sandra Štollová, Katedra historických věd, Fakulta filozofická ZČU, sandrast@khv.zcu.cz.